

УДК 343.14
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2024.24>

Д. Ю. Гаркот
orcid.org/0009-0003-8484-439X
аспірантка кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

СПЕЦІАЛЬНІ ПІДСТАВИ ВИЗНАННЯ ПОКАЗАНЬ ІЗ ЧУЖИХ СЛІВ НЕДОПУСТИМИМИ ДОКАЗАМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Постановка проблеми. Необхідною передумовою використання доказів задля потреб кримінального процесуального доказування є їх допустимість, правила якої спрямовані на отримання доказів із чітким і неухильним дотриманням вимог КПК України. Це пов'язано з тим, що отримання доказів з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону призводить до їх недопустимості та, відповідно, неможливості використання у кримінальному провадженні.

Повною мірою це стосується використання в доказуванні показань із чужих слів, похідний характер яких зумовив визначення законодавцем особливостей встановлення їх допустимості та визнання недопустимими доказами. Зокрема, законодавець поширює на показання з чужих слів загальні підстави визнання доказів недопустимими, поряд з якими у частинах 6, 7 статті 97 КПК України встановлює спеціальні підстави, притаманні лише цьому виду доказів [1].

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Теоретико-правові аспекти, пов'язані з визначенням поняття та сутності допустимості доказів, і практичні основи їх оцінки з точки зору цієї процесуальної властивості досліджували В.В. Вапнярчук, І.В. Гловюк, М.С. Городецька, В.Г. Дрозд, І.Ю. Кайло, О.В. Капліна, С.О. Ковальчук, М.А. Погорецький, Д.Б. Сергєєва, М.М. Стоянов, Т.О. Тітко, В.В. Тютюнник, С.Б. Фомін, І.Л. Чупрікова, М.Є. Шумило та інші вітчизняні вчені. Поряд із проблематикою допустимості доказів у цілому, низка науковців, зокрема Т.В. Бабчинська, Г.С. Зінченко, О.В. Ільченко, І.М. Коваль, Г.Р. Крет, Ю.І. Лозинська, А.В. Панова, О.В. Ряшко, Н.В. Скідан і Р.М. Шехавцов, звертаються до розкриття механізму встановлення допустимості показань із чужих слів. Водночас, підстави недопустимості показань із чужих слів залишаються дослідженими недостатньо повно та підлягають подальшій теоретико-правовій характеристиці.

Метою статті є дослідження, з урахуванням положень КПК України, сформованої на їх основі судової практики і доктринальних підходів, спеціальних підстав визнання показань із чужих слів недопустимими доказами.

Виклад основного матеріалу. Звертаючись до визначення спеціальних підстав визнання показань із чужих слів недопустимими доказами, законодавець у частині 6 статті 97 КПК України закріплює, що такі показання не можуть бути допустимим доказом факту чи обставин, на доведення яких вони надані, якщо показання не підтверджується іншими доказами, визнаними допустимими згідно з правилами, відмінними від положень частини 2 цієї статті [1]. Системний аналіз наведеної норми у сукупності з нормою частини 2 статті 97 КПК України свідчить, що підставою визнання показань із чужих слів недопустимими доказами на підставі частини 6 зазначеної статті є непідтвердження показань із чужих слів, визнаних допустимими доказами відповідно до інших правил допустимості, передбачених нормами кримінального процесуального закону, за допомогою будь-яких інших допустимих доказів, за винятком показань із чужих слів, наданих іншими учасниками кримінального провадження.

У цілому такий законодавчий підхід отримав схвальну оцінку в доктрині кримінального процесу. Так, Л.В. Гаврилюк та А.В. Пономаренко відзначають, що показання з чужих слів не можуть бути вирішальними та єдиними доказами під час постановлення судового рішення [2, с. 445]. Таким чином, висунення законодавцем такої умови одночасно є необхідною вимогою достатності доказів як процесуальної властивості, притаманної сукупності доказів, використуваних на момент ухвалення відповідного процесуального рішення.

У своїй практиці ККС ВС констатує істотне порушення вимог кримінального процесуального закону судами попередніх інстанцій у разі використання ними для обґрунтування судових рішень показань із чужих слів, які не підтверджуються іншими допустимими доказами, отриманими відповідно до правил, які відрізняються від положень, визначених частиною 2 статті 97 КПК України. Зокрема, в контексті надання оцінки доводам касаційної скарги, ККС ВС вказує, що з матеріалів провадження вбачається, що під час нового апеляційного розгляду суд апеляційної інстанції в основу обвинувального

вироку повторно поклав показання потерпілого, які є показаннями, наданими із чужих слів – зі слів його батька як свідка у цьому кримінальному провадженні, який на початку лютого 2019 року у вечірній час йому зателефонував потерпілому та повідомив, що того дня виявив у власному будинку обвинуваченого та побачив, що телевізор і тюнер переміщені зі звичайного місця та підготовлені до винесення, а наступного дня зранку зайшов до будинку та побачив, що вказані речі зникли. Зазначений свідок не був допитаний в судовому засіданні у зв'язку зі смертю, а його показання не підтверджувалися за допомогою інших доказів, за винятком показань із чужих слів, наданих потерпілим – його сином. Натомість, з огляду на норму частини 6 статті 97 КПК України і з посиланням на релевантну практику ЄСПЛ, ККС ВС відзначає, що законність та обґрунтованість судового рішення має визначатися в такому разі підтвердженням показань із чужих слів сукупністю інших належних, допустимих і достовірних доказів. Таким чином, як вказує ККС ВС, суд апеляційної інстанції, визнавши допустимим доказом показання із чужих слів потерпілого та поклавши їх в основу обвинувального вироку як вирішальні докази винуватості обвинуваченого за відсутності інших належних доказів, визнаних допустимими згідно з правилами, відмінними від положень частини 2 статті 97 КПК України, істотно порушив вимоги кримінального процесуального закону (постанова від 22.04.2021 р. у справі № 732/760/19) [3].

Визначаючи підстави визнання показань із чужих слів недопустимими доказами, законодавець у частині 7 статті 97 КПК України передбачає, що у будь-якому разі не можуть бути визнані допустимим доказом показання з чужих слів, якщо вони даються слідчим, прокурором, співробітником оперативного підрозділу або іншою особою стосовно пояснень осіб, наданих слідчому, прокурору або співробітнику оперативного підрозділу під час здійснення ними кримінального провадження [1]. Наведена підстава закріплена законодавцем як безумовна, оскільки в імперативній формі містить вказівку на недопустимість таких показань із чужих слів.

У доктрині кримінального процесу зазначена підстава визнання показань із чужих слів недопустимими доказами, зазвичай, отримує схвальну оцінку. Так, М.А. Погорецький та М.Є. Шумило наголошують, що встановлена частиною 7 статті 97 КПК України заборона пов'язана з тим, що співробітник оперативного підрозділу, слідчий, прокурор мають у кримінальному провадженні процесуальний інтерес (на стороні обвинувачення), у зв'язку з чим одержані ними показання з чужих слів є недопу-

стимими внаслідок їх отримання з неналежного процесуального джерела [4, с. 292–293].

Натомість, окремі вчені піддають підставу визнання показань із чужих слів недопустимими доказами, передбачену частиною 7 статті 97 КПК України, частковій критиці. Зокрема, погоджуючись із доцільністю нормативної заборони використання показань із чужих слів, наданих співробітнику оперативного підрозділу, слідчому або прокурору, звертають увагу на спірний характер її поширення випадки отримання показань із чужих слів від іншої особи щодо пояснень осіб, наданих співробітнику оперативного підрозділу, слідчому або прокурору в ході здійснення ними кримінального провадження. Відстоюючи таку позицію, А.В. Панова та Н.В. Скідан обґрунтовують її тим, що оскільки априорі слідчий, прокурор, співробітник оперативного підрозділу не є належним суб'єктом надання ані показань у порядку статті 95 КПК України, а тим паче показань з чужих слів (стаття 97 КПК України), що пов'язано з тим, що вони мають інший статус у кримінальному провадженні та це заборонено у частині 7 статті 97 КПК України, саме показання таких інших осіб можуть стати допоміжними засобами встановлення обставин кримінального провадження, адже вони також безпосередньо сприймали інформацію від першоджерела [5, с. 193].

У судовій практиці надання показань із чужих слів співробітником оперативного підрозділу, слідчим або прокурором, отриманих ними під час здійснення кримінального провадження, та показань із чужих слів іншою особою стосовно пояснень осіб, які надавалися співробітнику оперативного підрозділу, слідчому чи прокурору в ході здійснення ними кримінального провадження, розглядається як безумовна підстава визнання таких показань недопустимими доказами. Так, надаючи оцінку доводам касаційної скарги, ККС ВС наголошує, що апеляційний суд залишив без уваги те, що суд першої інстанції ґрунтував свої висновки про винуватість засудженого також на інших недопустимих доказах. Зокрема, суд першої інстанції послався на показання: свідка, який входив до складу слідчо-оперативної групи, про те, що при опитуванні підозрюваний пояснив, що він хворіє та вимушений вживати наркотичні речовини як безпечний засіб; свідка, котрий брав участь як понятий, про те, що підозрюваний пояснив, що зберігає вказані речовини для власного вжитку з метою лікування. Згадані показання, відповідно до статті 97 КПК України, є показаннями з чужих слів і не можуть бути використані на доведення існування факту, про який йдеться в поясненні іншої особи, на якому ґрунтуються ці пока-

зання (постанова від 22.05.2018 р. у справі № 662/1113/15) [6].

З огляду на норму частини 7 статті 97 КПК України, обов'язковою умовою визнання показань із чужих слів, наданих співробітнику оперативного підрозділу, слідчому або прокурору, недопустимими доказами є їх отримання вказаними суб'єктами під час здійснення ними кримінального провадження. Отримання співробітником оперативного підрозділу, слідчим або прокурором показань із чужих слів у кримінальному провадженні, яке ними не здійснюється, не призводить до їх визнання недопустимими доказами з підстави, передбаченої частиною 7 статті 97 КПК України. У такому випадку зазначені суб'єкти надаватимуть показання з чужих слів за загальними правилами, передбаченими нормами кримінального процесуального закону, з подальшою їх оцінкою, в тому числі з точки зору допустимості.

Звертаючись до застосування норми частини 7 статті 97 КПК України, ККС ВС у своїй практиці вказує, що у вироку апеляційного суду правильно зазначено, що свідок не є слідчим, прокурором чи працівником оперативного підрозділу в розумінні статті 41 КПК України, який має повноваження на здійснення слідчих (розшукових) дій та негласної слідчої (розшукової) дії у кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого або прокурора. Станом на 8 грудня 2019 року свідок працював на посаді поліцейського сектору реагування патрульної поліції Миргородського ВП, перебував того дня на чергуванні та перевіряв повідомлення, що надійшло на номер 102, про наїзд на пішохода. Обов'язки зі встановлення місцезнаходження транспортного засобу, водій якого вчинив наїзд та зник з місця пригоди, він виконував на підставі своїх посадових обов'язків, а не у зв'язку з виконанням ним письмового доручення слідчого в рамках кримінального провадження. Треба зазначити, що на момент встановлення особи, яка здійснила наїзд на потерпілу, відомості в ЄРДР про кримінальне правопорушення ще не були внесені. Отже, в цьому випадку сукупність згаданих обставин вказує на те, що свідок не є працівником оперативного підрозділу в розумінні статті 41 КПК України, а застереження, викладені у частині 7 статті 97 КПК, щодо допустимості показань про обставини, отриманих із чужих слів, не підлягають застосуванню щодо показань цього свідка (постанова від 11.07.2022 р. у справі № 541/240/20) [7].

Аналогічного висновку ККС ВС доходить у випадку надання показань із чужих слів працівниками інших підрозділів правоохоронних органів, за винятком оперативних підрозділів у розумінні статті 41 КПК України. Зокрема,

ККС ВС наголошує, що свідки є працівниками поліції, які прибули за викликом на місце вчиненого та затримували підозрюваного. У судовому засіданні вони повідомляли виключно ті факти та обставини затримання засудженого, очевидцями яких вони були безпосередньо, на які суд і послався у своєму рішенні. Тому, через призму кримінального процесуального закону, їх показання не є показаннями з чужих слів. Як встановлено вироком суду, зазначені свідки були учасниками подій, вони не давали у судовому засіданні показань стосовно пояснень осіб, наданих співробітнику оперативного підрозділу, слідчому чи прокурору під час здійснення ними кримінального провадження. Тому в суду не було підстав визнавати такі показання недопустимими доказами (постанова від 25.10.2018 р. у справі № 161/7193/16-к) [8].

Аналізуючи частину 7 статті 97 КПК України та сформовану на її основі практику ККС ВС, необхідно звернути увагу на обґрунтованість підходу в частині визначення як безумовної підстави визнання показань із чужих слів недопустимими доказами їх отримання співробітником оперативного підрозділу, слідчим або прокурором. Натомість, у частині показань із чужих слів іншої особи (у розумінні наведеної норми кримінального процесуального закону) стосовно пояснень осіб, які надавалися співробітнику оперативного підрозділу, слідчому чи прокурору в ході здійснення ними кримінального провадження, заслуговує на підтримання наведена вище позиція А.В. Панової та Н.В. Скідан, виходячи із таких міркувань. По-перше, інші особи (у розумінні частини 7 статті 97 КПК України) сприймають відомості, які надаються особою, котра є їх першоджерелом, співробітнику оперативного підрозділу, слідчому або прокурору, як свідки та, з огляду на цей процесуальний статус, зобов'язані давати правдиві показання під час досудового розслідування та судового розгляду і несуть кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду або за відмову від давання їм показань слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом (пункт 2 частини 2 статті 66, частина 1 статті 67 КПК України) [1]. По-друге, на відміну від співробітника оперативного підрозділу, слідчого, прокурора, свідки не є заінтересованими у результатах кримінального провадження. У своїй сукупності ці гарантії спрямовані на забезпечення отримання від свідків правдивих показань, у тому числі й показань, які надаються ними із чужих слів.

Наведене дозволяє запропонувати викласти частину 7 статті 97 КПК України у такій редакції:

«7. У будь-якому разі не можуть бути визнані допустимим доказом показання з чужих слів, якщо вони даються слідчим, прокурором, співробітником оперативного підрозділу стосовно пояснень особи, наданих їм під час здійснення ними кримінального провадження».

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що законодавець у нормах кримінального процесуального закону виокремлює дві спеціальні підстави визнання показань із чужих слів недопустимими доказами: 1) непідтвердження показань із чужих слів іншими доказами, які визнані допустимими відповідно до правил, відмінних від встановлених положеннями частини 2 статті 97 КПК України; 2) надання показань із чужих слів співробітником оперативного підрозділу, слідчим, прокурором або іншою особою щодо пояснень осіб, наданих співробітнику оперативного підрозділу, слідчому чи прокурору під час здійснення ними кримінального провадження. Як свідчить дослідження судової практики, у кожному з наведених випадків суди повинні констатувати наявність істотного порушення вимог кримінального процесуального закону, допущення якого призводить до визнання показань із чужих слів недопустимими доказами.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Пономаренко А.В., Гаврилюк Л.В. Визнання показань із чужих слів доказом у кримінальному процесі України. У кн.: *Modern achievements of EU countries and Ukraine in the area of law: collective monograph*. Riga: Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. Р. 2. Р. 438-454.
3. Постанова ККС ВС від 22.04.2021 р. у справі № 732/760/19 (провадження № 51-245км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96632050>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, С.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Харків: Право, 2012. 768 с.
5. Панова А.В., Скідан Н.В. Окремі питання використання показань із чужих слів у кримінальному процесі України. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2018. № 6. Р. 199–203.
6. Постанова ККС ВС від 22.05.2018 р. у справі № 662/1113/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74309843>.
7. Постанова ККС ВС від 11.07.2022 р. у справі № 541/240/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105218427>.
8. Постанова ККС ВС від 25.10.2018 р. у справі № 161/7193/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77607631>.

Анотація

Гаркот Д. Ю. Спеціальні підстави визнання показань із чужих слів недопустимими доказами у кримінальному провадженні. – Стаття.

Актуальність теми статті зумовлена тим, що підстави недопустимості показань із чужих слів залишаються дослідженими недостатньо повно та підлягають подальшій теоретико-правовій характеристиці. Це зумовило постановку як мети статті дослідження, з урахуванням положень КПК України, сформованої на їх основі судової практики і доктринальних підходів, спеціальних підстав визнання показань із чужих слів недопустимими доказами.

Здійснено системний аналіз частини 6 статті 97 КПК України у сукупності з частиною 2 статті 97 КПК України. Звернено увагу на те, що ККС ВС констатує істотне порушення вимог кримінального процесуального закону судами попередніх інстанцій у разі використання ними для обґрунтування судових рішень показань із чужих слів, які не підтверджуються іншими допустимими доказами, отриманими відповідно до правил, які відрізняються від положень, визначених частиною 2 статті 97 КПК України.

Вказано на визначений законодавцем безумовний характер підстави визнання показань із чужих слів недопустимими доказами, передбаченої частиною 7 статті 97 КПК України. Розкрито доктринальні підходи і наведено судову практику застосування підстави визнання показань із чужих слів недопустимими доказами, передбаченої вказаною нормою. Констатовано, що обов'язковою умовою визнання показань із чужих слів, наданих співробітнику оперативного підрозділу, слідчому або прокурору, недопустимими доказами є їх отримання вказаними суб'єктами під час здійснення ними кримінального провадження.

На підставі аналізу частини 7 статті 97 КПК України та сформованої на її основі практики ККС ВС, звернено увагу на недоцільність визнання недопустимими доказами показань із чужих слів іншої особи (у розумінні наведеної норми) стосовно пояснень осіб, які надавалися співробітнику оперативного підрозділу, слідчому чи прокурору в ході здійснення ними кримінального провадження. Запропоновано внести зміни до частини 7 статті 97 КПК України і розроблено проект нової редакції цієї норми.

За результатами проведеного дослідження узагальнено спеціальні підстави визнання показань із чужих слів недопустимими доказами і вказано, що за їх наявності суди повинні констатувати істотне порушення вимог кримінального процесуального закону.

Ключові слова: докази, процесуальні джерела доказів, показання з чужих слів, допустимість доказів, підстави визнання доказів недопустимими.

Summary

Harkot D. Yu. Special grounds for recognizing hearsay evidence as inadmissible evidence in criminal proceedings. – Article.

The relevance of the topic of the article is due to the fact that the grounds for inadmissibility of hearsay evidence remain insufficiently researched and are subject to further theoretical and legal characterization. This has led to the aim of the article to study, with

due regard for the provisions of the CPC of Ukraine, the case law and doctrinal approaches formed on their basis, the special grounds for recognizing hearsay as inadmissible evidence.

The author makes a systematic analysis of part 6 of Article 97 of the CPC of Ukraine in conjunction with part 2 of Article 97 of the CPC of Ukraine. The author emphasizes that the Cassation Criminal Court of the Supreme Court of Ukraine notes a significant violation of the requirements of the criminal procedural law by the courts of previous instances if they use hearsay evidence to substantiate court decisions which is not supported by other admissible evidence obtained in accordance with the rules which differ from the provisions set forth in part 2 of Article 97 of the CPC of Ukraine.

The author emphasizes the unconditional nature of the grounds for recognizing hearsay as inadmissible evidence provided for in part 7 of Article 97 of the CPC of Ukraine. The author reveals the doctrinal approaches and provides the court practice of applying the grounds for recognizing hearsay as inadmissible evidence provided for by this provision. It is stated that a prerequisite for the recognition of hearsay statements

provided to an operational unit officer, investigator or prosecutor as inadmissible evidence is that they were obtained by these entities in the course of criminal proceedings.

Based on the analysis of Part 7 of Article 97 of the CPC of Ukraine and the practice of the CCC of the Supreme Court formed on its basis, the author emphasizes the inadmissibility of recognizing as inadmissible evidence the hearsay statements of another person (within the meaning of the above provision) regarding the explanations of persons provided to an operational unit officer, investigator or prosecutor in the course of criminal proceedings. The author proposes to amend part 7 of Article 97 of the CPC of Ukraine and develops a new draft version of this provision.

Based on the results of the study, the author summarizes the special grounds for recognizing hearsay as inadmissible evidence and indicates that if they exist, the courts should find a significant violation of the requirements of the criminal procedure law.

Key words: evidence, procedural sources of evidence, hearsay, admissibility of evidence, grounds for recognizing evidence as inadmissible.